

نقش سنت امداد الهی در پیشرفت جامعه اسلامی از منظر آیت الله خامنه ای حفظه الله

مریم شاه علی^۱

چکیده

در جهان بینی الهی پیشرفت جامعه اسلامی در گرو ایمان و عمل صالح است. پیشرفت در عرصه های فکری، علم (ایمان)، زندگی و معنویت (عمل صالح)، پایه های پیشرفت جامعه اسلامی است. سنت های الهی به معنای قاعده و قانون خدای متعال در عالم طبیعت است. یکی از مهم ترین سنت های الهی، سنت امداد الهی است. رهبر معظم انقلاب نقش سنت امداد الهی در جامعه اسلامی و نسبت آن را با موفقیت ها و پیشرفت های جامعه اسلامی تبیین می نمایند؛ از این رو مقاله ی پیش رو با روش تحلیلی توصیفی درصدد پرداختن به نقش سنت امداد الهی در پیشرفت جامعه اسلامی از منظر آیت الله خامنه ای می باشد. بررسی اندیشه رهبر معظم انقلاب درباره سنت امداد الهی حاکی از آن است، مقاومت و ایستادگی، تلاش و کوشش، ایمان و عمل صالح، اطمینان به وعده الهی، تقوا، استغفار و صبر و شکرگزاری از عوامل امداد الهی می باشد و نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر؛ را چهار شرط نصرت الهی جامعه اسلامی بر می شمارد.

واژگان کلیدی: سنت، امداد، نصرت، پیشرفت، آیت الله خامنه ای حفظه الله

۱. طلبه سطح ۴ جامعه الزهرا سلام الله علیها، m93.shahali@gmail.com

پیشرفت افراد وجوامع در بستر قوانین و علل خاصی صورت می‌پذیرد و شناخت این قوانین یا غفلت از آنها می‌تواند آثار و نتایج مثبت یا منفی در راستای حرکت به سمت آرمان‌ها پدید آورد. خداوند متعال امور جوامع بشری را براساس قوانینی که مشترک بین همه‌ی امت‌هاست، تدبیر می‌کند. یکی از این سنت‌ها، سنت امداد الهی است. شناخت ارتباط موفقیت‌ها و پیشرفت‌های جوامع با سنن الهی از مقدمات موفقیت جامعه است. امدادهای الهی با عوامل و شرایط خاصی شامل حال افراد و جوامع می‌شود. شناخت آنها مسیر پیشرفت جامعه را نمایان می‌سازد. درباره سنت امداد الهی کتاب «امدادهای غیبی از نگاه قرآن» نوشته‌ی محمد حسن ناصحی و مقاله‌ی «امدادهای غیبی در زندگی بشر» از شهید مطهری و چند مقاله دیگر نگاشته شده است. تمایز این پژوهش در مقایسه با دیگران بررسی آراء و نظریات آیت الله خامنه‌ای حفظه الله درباره نقش سنت امداد الهی در پیشرفت جامعه اسلامی است. این مقاله به صورت توصیفی-تحلیلی به سوالات زیر پاسخ می‌دهد:

(أ) نقش سنت امداد الهی در پیشرفت جامعه اسلامی از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای چیست؟

(ب) عوامل امداد الهی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب چیست؟

۱- مفهوم شناسی

۱-۱) سنت

در تفسیر المیزان آمده است: سنت به معنای طریقه‌ی معمول و رایج است، که به طبع خود غالباً یا دائماً جاری باشد. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۶، ص ۳۴۰)

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: سنت یعنی قانون، قاعده؛ خدای متعال در عالم طبیعت، در عالم انسان، قواعدی دارد، قوانینی دارد. برخی قوانین ملموس است؛ اما قوانینی نیز هست که همه قادر به فهم آن نیستند. سرتاسر قرآن پر است از بیان این قوانین؛ «أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (بقره، ۱۹۴)؛ «وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ» (عنکبوت، ۶)؛ «لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» (حج، ۴۰) و «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ» (محمد، ۷)؛ قانون چگونه عمل می‌کند؟ قانون یک موضوع دارد، یک حکم دارد؛ شما خودتان را با آن موضوع منطبق کنید، نتیجه قطعاً مترتب خواهد شد. «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ»؛ «تَنْصُرُوا اللَّهَ»

موضوع است؛ یاری کنید خدا را، حکم و نتیجه «یَنْصُرْکُمْ» است. سنت‌های الهی تغییرپذیر نیست؛ قوانین الهی، قوانین متقنی است و برای همه به طور یکسان اجرا می‌شود. (بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۴۰۱/۰۴/۰۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50545>)

۲-۱) امداد

علامه طباطبایی در المیزان می‌نویسد: خدای سبحان انسان را در عملش (چه دنیوی چه اخروی) امداد می‌کند به این معنا است که تمامی وسائل عمل و آن‌چه که عملش در تحققش به آن نیاز دارد، از قبیل علم و اراده و ابزار بدنی و مواد خارجی که عمل روی آن‌ها واقع می‌شود و عامل با عمل خود در آن‌ها تصرف می‌کند و همچنین اسباب و شرائط مربوط به عمل و به مواد، همه و همه اموری تکوینی هستند که انسان خودش در خلقت و فراهم نمودن آن‌ها دخالت ندارد و اگر یکی و یا همه‌ی آن‌ها نباشد، عمل انسان هم تحقق نخواهد یافت و این خداوند است که به فضل خود آن‌ها را افاضه نموده و وجود و بقای انسان را امتداد می‌دهد و اگر عطای او قطع شود، عمل هر عامل نیز از او قطع می‌گردد. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۳، ص ۶۶-۶۷) رهبر معظم انقلاب ذیل آیه «کُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءَ وَهَؤُلَاءَ» درباره معنای امداد می‌فرماید: «این سنت الهی است. هر کس در راه یک مقصودی تلاش کرد، خدای متعال این سنت را قرار داده است که این تلاش به نتیجه خواهد رسید.» (درس گفتار قرآن کریم روز پانزدهم | سنت امداد الهی، ۱۳۹۱/۰۵/۱۴)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20601>)

۳-۱) نصرت

شیخ طوسی می‌نویسد: «نصر» یاری در مقابل دشمن است و تفاوت آن با «معونه» در این است که «معونه» به یاری کردنی گفته می‌شود که در تحمل سختی‌ها، به دست آوردن چیزی و یا انجام کاری باشد؛ اما نصرت، فقط یاری در مقابل دشمن است. (طوسی، بی تا: ج ۲، ص ۴۱۰ و ج ۵، ص ۱۹۷)

رهبر معظم انقلاب در باره معنای نصرت می‌فرمایند: «یاری خدا به معنی یاری تمام نیروهای موجود در این طبیعت است؛ همه به کمک شما خواهند آمد؛ نیروهای ماوراء طبیعی هم به کمک شما خواهند آمد؛ یاری خواهید شد، پیش خواهید رفت.» (بیانات در مراسم فارغ‌التحصیلی دانش‌آموختگان ارتش ۱۳۸۹/۰۸/۱۹)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10576>)

با توجه به معانی ذکر شده مشخص گردید؛ واژه «امداد» اعم از «نصرت» است؛ زیرا امداد به مطلق یاری کردن گفته می‌شود که پی در پی باشد؛ ولی نصرت فقط یاری کردن در مقابل دشمن است.

۴-۱) پیشرفت

آیت الله خامنه ای در تعریف پیشرفت می‌فرمایند: «پیشرفت، فقط پیشرفت در مظاهر مادی نیست؛ در همه ابعاد وجودی انسان است؛ که درونش آزادی هم هست، عدالت هم هست، اعتلای اخلاقی و معنوی هم هست؛ این‌ها همه در مفهوم پیشرفت هست.» (بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۱/۰۳/۱۴)

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19996> پیشرفت تداعی کننده حرکت است، راه است. پیشرفت هدف است؛ زیرا هرگز متوقف نخواهد شد. پیشرفت حرکت است، راه است صیورت است؛ اما متوقف شدنی نیست و ادامه دارد؛ چون انسان ادامه دارد، استعدادهای بشری حد یقف ندارد. پیشرفت در مفهوم اسلامی با پیشرفت تک بعدی یا دو بعدی در فرهنگ غربی متفاوت است؛ چند بعدی است. (صلح میرزایی، ۱۴۰۰: ص ۲۴۰) ما از پیشرفت به جای توسعه استفاده می‌نماییم؛ زیرا التزاماتی دارد که ما با آن التزامات موافق نیستیم. چهار عرصه اساسی برای پیشرفت است: ۱. عرصه فکر؛ ما باید جامعه را به سمت یک جامعه‌ی متفکر حرکت دهیم؛ عرصه‌ی دوم - که اهمیتش کمتر از عرصه‌ی اول است - عرصه‌ی علم است. البته علم هم خود، محصول فکر است. عرصه‌ی سوم، عرصه‌ی زندگی است، همه‌ی چیزهایی که در زندگی یک جامعه به‌عنوان مسائل اساسی و خطوط اساسی مطرح است، در عنوان «عرصه‌ی زندگی» می‌گنجد؛ مثل امنیت، عدالت، رفاه، استقلال، عزت ملی، آزادی، تعاون، عرصه‌ی چهارم - که از همه‌ی این‌ها مهم‌تر است و روح همه‌ی این‌ها است - پیشرفت در عرصه‌ی معنویت است. (بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۱/۰۳/۱۴)

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19996> برای پیشرفت همه‌ی افراد جامعه نسبت به همدیگر احساس مسئولیت کنند: «کلکم راع و کلکم مسؤول عن رعیت»؛ (مجلسی، ۱۴۰۴: ج ۷۲، ص ۳۸) همه‌ی شما راعی هستید؛ یعنی رعایت کننده. همه‌ی شما مسئول از رعیت تان هستید؛ یعنی آن کسی که مورد رعایت شما باید قرار بگیرد. آن تحولی که در پیوندها و نظامات اجتماعی به یک چنین حقایقی منتهی بشود، آن پیشرفت است؛ پیشرفت مورد نظر اسلام و جمهوری اسلامی، این است. پیشرفتی که بر فردمحوری و اباحه‌ی لذاتی که انسان به طور مطلق دوست می‌دارد، مبتنی باشد، پیشرفت نیست. آن‌چه که پیشرفت هست، این است که ما از هر که و هر جور، همه‌ی دانشهای

مورد نیازمان را فرا بگیریم؛ این دانش را به مرحله‌ی عمل و کاربرد برسانیم. (بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان،

۱۳۸۵/۰۸/۱۸

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۶۲>) توجه به این نکته لازم است که گاه پیشرفت بد معنا می‌شود. در طی مسیر حق، فراز و نشیب‌هایی وجود دارد و گاه به ظاهر حق مغلوب می‌شود یا عقب برمی‌گردد و باطل پیشروی می‌کند، ولی در واقع برای پیشرفت حق، چنین بازگشت‌هایی لازم می‌نماید. فرودها از لوازم پیشرفت هستند و این همانند کندن زمین برای بالا بردن ساختمان است؛ که این پایین آمدن برای پی‌ریزی بنا لازم است. نگاه به پیشرفت باید کلی و به مجموع، سمت و سو و برآیند آن باشد و نباید تغییر مسیرها ی موقتی زودگذر و موقتی ملاک قضاوت قرار گیرد. (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ص ۱۷۷)

۲- ارتباط سنت امداد الهی با پیشرفت

پیش از ورود به بحث اصلی باید به این نکته توجه نمود، ارتباط پیشرفت جامعه اسلامی با سنت امداد الهی چیست. هنگامی که از جامعه اسلامی سخن می‌گوییم بحث پیشرفت از توسعه و مفاهیم نظیر آن متمایز می‌شود و این به دلیل جهان بینی متفاوتی است که وجود دارد. قید اسلامی برای جامعه تفاوت نگاه آن جامعه و نوع جهان بینی آن جامعه را نشان می‌دهد.

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «حکومت، اسلامی است؛ به‌خاطر این‌که غایات، اهداف، ارزشها و شیوه‌های کار، همه از اسلام مایه خواهد گرفت؛ یعنی تکیه‌ی ما به مفاهیم اسلامی و معارف اسلامی است. ما یک جامعه‌ی اسلامی هستیم، یک حکومت اسلامی هستیم و افتخار ما به این است که می‌توانیم از منبع اسلام استفاده کنیم.» (بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10664>) «یکی از امیدبخش‌ترین آیات، آیه‌ی معیت الهی است؛ «إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا» (توبه، ۴۰)، خدا با ما است. مسئله‌ی خیلی مهمی است این‌که انسان احساس کند که خدا با او است، خدا در کنار او است، خدا پشت سر او است، خدا مراقب او است؛ این خیلی چیز مهمی است! چون خدا مرکز قدرت و مرکز عزّت است. وقتی خدا با یک جبهه‌ای باشد، این جبهه قطعاً و بلاشک پیروز است.» (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۶/۱۲/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>) شک نیست که در مصاف حق و باطل، پیروزی از آن حق و شکست و زوال، سرنوشت باطل

است، مشروط بر آن که جبهه حق از نیروی مادی و معنوی خویش به گونه ای درست بهره بگیرد و با خردمندی و تلاش شایسته و با استقامت و امید و با توکل به خدا و اعتماد به نفس، راه درست را بجوید و بپیماید. در این صورت امداد و نصرت الهی، حق مسلمی است که وعده قرآنی برای او مقرر فرموده است: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثْبِتْ أَقْدَامَكُمْ» (محمد، ۷) ؛ «لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» (حج، ۴۰) ؛ «أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (انبیاء، ۱۰۵) (پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۸۲/۱۱/۰۸) <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=122>.

هر جا سخن از سنت امداد الهی است بحث رشد و پیشرفت نیز متعاقب آن مطرح می شود زیرا هنگامی که امداد الهی شامل حال جامعه ای شود قطعاً موفقیت و پیشرفت ها نیز خواهد آمد.

رهبر معظم انقلاب درباره آیه «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا» (عنکبوت، ۶۹) می فرمایند: «وقتی مجاهدت بندگان ظاهر بشود، خدای متعال هم هدایت خودش را به آنها خواهد داد؛ علاوه ی بر هدایت الهی، موفقیت و پیشرفت هم خواهد بود که فرمود: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ» (جن، ۱۶) «ماء غدق» یعنی سیراب کردن از آب فروان و آب زلال که مفسرین می گویند؛ کنایه از حلّ همه ی مشکلات زندگی است. اگر در این راه پافشاری کنید، استقامت کنید -استقامت یعنی منحرف نشدن- درست حرکت کنید، در همین طریق مستقیم حرکت کنید، مسلماً مشکلات زندگی هم حل خواهد شد، گرفتاری ها برطرف خواهد شد، ضعف ها برطرف خواهد شد.» (بیانات در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۹/۱۱/۲۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47366>)

۳-عوامل امداد

خداوند متعال در قرآن کریم امداد و نصرت الهی را منوط به خواست خود نموده است: «...وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ» (آل عمران/۱۳)؛ «بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ» (روم، ۵)؛ مضمون این آیات بیانگر این است که خداوند هر کس را بخواهد یاری می نماید؛ اما خواست خداوند بی حساب نبوده بلکه از روی حکمت و مصلحت بوده و می دانیم که حکمت الهی اقتضا می کند که همه ی امور از طریق اسباب و علل خود انجام شود. قهراً سنت امداد و نصرت او نیز بر حسب وجود شرایط و زمینه های آن و به عبارت دیگر تحقق عوامل آنست.

یکی از عوامل مهمی که باعث می‌شود، امداد الهی تحقق یابد، ایمان به خداوند است، خداوند نسبت به مؤمنان واقعی اجر و پاداش خاص در نظر گرفته و به عنوان یک سنت و قاعده هر کس به مقام ایمان برسد، مشمول این لطف و رحمت خاص می‌شود. «إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، وَ يَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ» (غافر، ۵۱)؛ آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «انقلاب اسلامی به این حضور مردمی و پرانگیزه و برخاسته‌ی از ایمان، حداکثر نیاز را دارد؛ چون اتکاء این نظام به خدا و عوامل الهی است و مهمترین عوامل الهی همین ایمان‌های مردمی است؛ «هُوَ الَّذِي آيَدَكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ» (انفال، ۶۲) خداوند به پیغمبرش می‌فرماید: خدا تو را به وسیله‌ی نصرت خود و به وسیله‌ی مؤمنین تأیید کرد. یعنی یکی از مظاهر نصرت الهی، اعمال قدرت الهی، نصرت مؤمنین است. (بیانات در دیدار بسیجیان استان فارس، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴).

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3432> عامل پیروزی این است که یک جماعتی - در یک مقیاس بزرگ، یک ملّتی - ایمان درستی داشته باشد، و این ایمان راسخ باشد، و این ایمان با بصیرت همراه باشد، و این ایمان و بصیرت با عمل و اقدام همراه باشد؛ این‌ها وقتی روی هم گذاشته شد، نصرت قطعی است. آن‌جایی که شما می‌بینید مؤمنینی هستند و نصرت پیدا نمی‌کنند، به خاطر این است که یا ایمان ضعیف است، یا ایمان غلط است - ایمان به چیزی است که نباید به آن مؤمن بود - یا ایمان همراه با بصیرت نسبت به مسائل جهان و مسائل حول و حوش خودشان نیست. عمل صالح بر اساس ایمان راسخ و ایمان درست، ایمان همراه با بصیرت، و تداوم و استقامت، اگر چنانچه بود، پیروزی قطعی است. ملّت ایران این شرایط را فراهم کرد؛ ایمان او درست بود، چون راهنمای او راهنمای صادقی بود، راهنمای ماهر و خبری بود؛ یک فقیه آگاه به مسائل جهان؛ راه را به مردم نشان می‌داد، مردم هم با بصیرت حرکت کردند؛ فهمیدند که چه کار باید بکنند؛ آن کار را انجام دادند، «وَ كَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ» (روم، ۴۷).» (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۲/۱۰/۱۹)

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24940>

در تحقق امداد الهی، حصول ایمان جمعی علاوه بر ایمان در آحاد افراد جامعه و حصول لوازم ایمان از قبیل بصیرت، استقامت، و... نقش مهمی دارد؛ به گونه‌ای که نقص در هر یک از موارد عدم موفقیت را در پی خواهد داشت.

یکی دیگر از عوامل تحقق سنت امداد الهی توکل بر خداست. توکل، از «وکل» به معنای واگذاری و موکل کردن کاری به کسی است؛ البته توکل به این معنا بدون قید و شرط صفت مطلوبی نیست، توکل صحیح یعنی؛ انسان بعد از این که تمام ابزار موجود در دست خود را برای رسیدن به مقصد به کار انداخت، در عین حال متوجه باشد که دست مقتدر خدای متعال برتر از همه‌ی این ابزارهاست. (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ص ۳۳۸) توکل کار آدم عامل است نه آدم بیکار؛ عمل که کردید، در هنگام عمل و توأم با عمل، توکل هم برای انسان لازم است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۹: ص ۱۱۸)

یعنی اعتقاد به توحید افعالی داشته باشد؛ معتقد باشد اگر انسان کارش را درست انجام دهد و در عین حال امید به عنایت الهی داشته باشد و معتقد باشد، هیچ فعلی بدون اراده‌ی او محقق نمی‌شود، این اعتقاد، سبب امداد الهی می‌شود. خداوند به مسلمانان دستور داده است که از سنت اسباب و مسبباتی که در عالم جاری ساخته اطاعت کنند و در عین حال که بر طبق این سنت عمل می‌کنند، آن اسباب و مسببات را تکیه گاه خود نکنند و برای آن‌ها استقلال در تاثیر که همان ربوبیت است، معتقد نشوند. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۴ ص ۶۵ و ج ۵ ص ۲۳۹)

«...فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ * إِنَّ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَ إِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» (آل عمران، ۱۶۰-۱۵۹)؛ این آیه با خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله اشاره به این مطلب دارد که خداوند تو را به خاطر این که به او توکل کرده‌ای دوست دارد، در نتیجه ولی و یاور تو خواهد بود و چون اثر توکل به خدا یاری و عدم خذلان است، به دنبال جمله‌ی «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ» فرمود: «إِنَّ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ ...» و مؤمنین را هم دعوت به توکل کرد: «وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» یعنی مؤمنین به سبب این که ایمان به خدا دارند و ایمان دارند به این که یآوری جز او نیست، باید فقط بر او توکل کنند. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۴ ص ۵۷)

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «یک جامعه‌ای که در جهت پیشرفت به سمت اهداف والا حرکت می‌کند، به‌طور طبیعی با موانع مواجه می‌شود. این که یک ملتی احساس کند که می‌تواند بر موانع پیروز شود، خیلی چیز مهمی است. در روایات و آیات، توکل به خدا «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» (طلاق، ۳)؛ و مانند این‌ها را می‌خوانیم و می‌گوییم و عقیده هم داریم، لکن این که در عمل «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» را آدم ببیند، خیلی فرق می‌کند. (بیانات در مراسم شب خاطره دفاع مقدس، ۱۳۹۶/۰۳/۰۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36622>) در همه‌ی کارها توکل به خدای متعال و استمداد از کمک الهی [کنیم]؛ به کمک‌های الهی اعتماد کنیم. [وقتی] شما از خدای

متعال کمک می‌خواهید، راه‌ها به‌سوی شما باز می‌شود: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ» (طلاق، ۲-۳) و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می‌کند و او را از جایی که گمان ندارد روزی می‌دهد. این رزقی که در این آیه و در آیات دیگر گفته شده است، به شکل‌های مختلفی به من و شما می‌رسد.» (بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26284>)

پیشرفت جامعه اسلامی بدون توجه به امور معنوی ممکن نیست. توکل به خدا مظهر تاثیر امور فرامادی در عالم مادی است. توجه به مسبب الاسباب، نیرو و اراده مضاعفی در جامعه اسلامی به سوی تحقق اهداف پدید می‌آورد.

۳-۳) اخلاص

اخلاص همان توحید در عبادت است؛ یعنی انسان اعتقاد داشته باشد به این که فقط خدا را بپرستد و همه ی اعمالش را برای رضای او انجام دهد. اخلاص علاوه بر ارزشی که در انجام اعمال انسان دارد، یکی از عوامل جلب امداد الهی نیز می باشد.

اخلاص این است که انسان عملش را برای خدا انجام دهد و به او اعتماد داشته باشد و ایمان قطعی داشته باشد که آن چه نزد خداست از مقام و مال و فرزند بهتر است و هیچ چیز را بر طاعت و رضایت خدا ترجیح ندهد. (مغنیه، ۱۴۲۴: ج ۳، ص ۴۹۰)

خداوند متعال می‌فرماید: «فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ * إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ * وَ لَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ» (صافات، ۷۳-۷۵)؛ خداوند متعال در این آیات می‌فرماید: به عاقبت کافران و مکذبان بنگرید که چگونه خداوند آن‌ها را نابود کرد و اهل آتش نمود، مثل قوم عاد و ثمود و سپس مؤمنان و مخلصان را از آن‌ها استثنا می‌کند. خداوند آن‌ها را به سبب ایمان و یکتاپرستی و عمل به اوامر الهی اهل بهشت نمود و آن‌ها را در دنیا یاری نمود. (زحیلی، ۱۴۱۸: ج ۲۳، ص ۱۰۱)

آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: « اخلاص، نیت و عمل برای خداست. این اگر شد، همه‌ی مشکلات حل خواهد شد، همه‌ی راه‌ها گشاده خواهد شد؛ این اگر شد، رحمت الهی و کمک الهی شامل حال خواهد شد؛ «إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا» (انفال، ۲۹)؛ این اگر شد، توهم غلط انزهام در مقابل دشمن و تسلط دشمن از بین خواهد رفت. توکل به خدا،

ارتباط با خدا - که ناشی از این نیت خالص است - همه‌ی مشکلات را حل می‌کند. (بیانات در دیدار نمایندگان مجلس نهم،

۱۳۹۱/۰۳/۲۴

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20027>) خدای متعال همیشه روی کارهایی که از روی ایمان و اخلاص است، تأثیرات بزرگی قرار می‌دهد. هر کاری را شما از روی اخلاص کنید، خدا به آن برکت خواهد داد. هر کاری را که از روی حسابداری‌های مادی کنید، متزلزل است. ممکن است به نتایجی برسد؛ خیلی از اوقات هم به نتیجه نمی‌رسد. به‌خلاف آن کاری که از روی ایمان و اخلاص، برای خدا، انجام می‌دهید؛ که «من کان لله کان الله له» (مجلسی، ۱۴۰۶: ج ۱۳، ص ۱۹۵). هر کس برای خدا باشد، قدرت الهی در خدمت او قرار می‌گیرد و به او کمک می‌کند. «) بیانات در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان ، ۱۳۷۲/۰۸/۱۲ ، [https://farsi.khamenei.ir/speech-](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2691)

انجام کار برای خدا انگیزه و مقصد را متحول می‌سازد. جامعه‌ای که انگیزه و اهدافش و به دنبال آن عملش الهی باشد، نتیجه هر چه باشد، حتی اگر در ظاهر عدم حصول هدف باشد ، موفقیت و پیروزی در آن قطعی است.

۳-۴) تقوا

یکی از عوامل مهم دیگر عنایت خاص و امداد الهی به بندگان تقوا می باشد. خداوند در آیات متعدد به این امر مهم اشاره کرده است؛ از جمله در آیه ی ۱۲۵ سوره ی آل عمران می فرماید: «بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ» آری، اگر استقامت و تقوا پیشه کنید، و دشمن به همین زودی به سراغ شما بیاید، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان، که نشانه‌هایی با خود دارند، مدد خواهد داد! « فَإِذَا بَلَغَ أَجْلُهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَ يُوَعِّظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا» (طلاق، ۳-۲) و چون عده آن‌ها سرآمد، آن‌ها را به طرز شایسته‌ای نگه دارید یا به طرز شایسته‌ای از آنان جدا شوید و دو مرد عادل از خودتان را گواه گیرید و شهادت را برای خدا برپا دارید این چیزی است که مؤمنان به خدا و روز قیامت به آن اندرز داده می‌شوند! و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می‌کند، و

او را از جایی که گمان ندارد روزی می‌دهد و هر کس بر خدا توکل کند، کفایت امرش را می‌کند خداوند فرمان خود را به انجام می‌رساند و خدا برای هر چیزی اندازه‌ای قرار داده است!

تقوا یعنی انسان از محرمات اجتناب کند و از ترک واجبات برحذر باشد و لازمه اش این است که خود و هرچه مربوط به آن است را ملک خداوند بداند و این همان ولایت الهی است که همه ی امور بنده را به عهده می‌گیرد و در این هنگام است که او را از زندان شرک نجات می‌دهد و دیگر به اسباب ظاهری دلبستگی ندارد. (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۹، ص ۳۱۵)

رهبر معظم انقلاب توصیه به تقوا می‌نمایند و می‌فرمایند: «توصیه می‌کنم به رعایت تقوای الهی. اگر نصرت الهی را می‌خواهیم در تقوا است؛ اگر توفیقات الهی را می‌خواهیم، هدایت الهی را می‌خواهیم در تقوا است؛ اگر فرج و گشایش در مسائل شخصی و اجتماعی را می‌خواهیم در تقوا است؛ همه باید کوشش کنیم که تقوای الهی را معیار کار خودمان قرار بدهیم. (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=44695>)

تقوا لازم است؛ خودتان را مراقبت کنید؛ هم مراقبت شخصی کنید، هم مراقبت گروهی کنید. اگر این [طور] شد، خدا فرمود: «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ» (نحل، ۱۲۸) کسانی که تقوا پیشه کنند و نیکو عمل بکنند، مَعَ الَّذِينَ، خدا با این‌ها است. این که خدا با یک جمعی باشد، خیلی مسئله‌ی مهمی است. خدای متعال موسی و هارون را مأمور کرد که بروند به سراغ فرعون، خیلی کار عظیمی بود که دو نفر آدم تنها، بروند به مقابله و معارضه‌ی با یک قدرت عظیم آن روز؛ از لحاظ سیاسی، اجتماعی، حتی از لحاظ نفوذ در مردم، از لحاظ تأسیسات اداری، که تفاصیلی دارد؛ قدرت فرعون؛ یک قدرت مستبدِ فعالِ مایشاء؛ با آن همه امکانات؛ حضرت موسی عرض کرد پروردگارا! ممکن است برویم، ما را مثلاً بکشند، کارمان نصفه‌کاره بماند -از کشتن نمی‌ترسیدند، گفتند کار نصفه‌کاره می‌ماند؛ «قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَ أَرَى» (طه، ۴۶) [خدا گفت] من با شما هستم. این که خدا می‌گوید «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا» -که من عرض می‌کنم اگر من و شما تقوا داشته باشیم خدا با ما است- این معیت الهی و با ما بودن خدا، معنایش این است که می‌توان دو نفر آدم تنهایی دست خالی را فرستاد به جنگ یک فرعون. در قرآن -سوره‌ی شعرا- می‌فرماید که «فَلَمَّا تَرَأَ الْجَمْعَانِ» (شعراء، ۶۱)، وقتی که دو گروه یعنی گروه حضرت موسی که جلو می‌رفتند و گروه فرعون که پشت سر می‌آمدند، همدیگر را از دور دیدند و این قدر به هم نزدیک شدند که می‌توانستند یکدیگر را ببینند، «قَالَ أَصْحَبُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرِكُونَ»؛ (شعراء، ۶۱) بنی‌اسرائیل که با موسی بودند، خوفشان برداشت، گفتند که یا موسی! «مُدْرِكُونَ» یعنی الان آن‌ها می‌رسند. حضرت

موسی در جواب گفت: «قَالَ كَلَّا»، هرگز چنین چیزی پیش نخواهد آمد؛ چرا؟ «إِنَّ مَعِيَ رَبِّي»؛ معیت این است. [گفت]
خدا با من است، پروردگار من با من است؛ «كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِين». (شعراء، ۶۲) ببینید! معیت الهی این قدر اهمیت دارد. (بیانات در دیدار بسیجیان، ۱۳۹۵/۰۹/۰۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34995>)

تقوای فردی و اجتماعی، با انجام وظیفه و صحیح کارها و توجه به تکلیف و واگذاری نتیجه به خداوند متعال محقق می‌شود. اگر افراد جامعه به تکلیف خود عمل کنند، امداد الهی شامل حال آنان می‌شود.

۳-۵) استغفار

برخورداری از نعمت‌های الهی نمونه‌ای از امداد الهی است. به طور قطع علاوه بر عوامل مادی، عوامل معنوی نیز در این نوع از امداد الهی نقش مؤثری دارد. نزول باران، بهره‌مندی از امکانات مادی دنیا، و فرزند دار شدن، همه از نعمت‌هایی است که در ضمن علل مادی، دارای علل معنوی نیز هستند که از جمله‌ی آن‌ها، توبه و استغفار می‌باشد.
توبه به معنای رجوع به خدای سبحان و جدا شدن از آلودگی گناه و تاریکی و دوری از خدا و شقاوت است؛ البته به شرط آن که قبلاً به خداوند ایمان آورده باشد. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۴، ص ۲۴۵)

خداوند در قرآن کریم از قول حضرت نوح علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: «فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً * وَ يُمِدِّدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَ بَنِينَ وَ يُجْعَلْ لَكُمْ جَنَاتٍ وَ يُجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَاراً * مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً * وَ قَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَاراً» (نوح، ۱۴-۱۰)؛ در این جا از ایمان، تعبیر به استغفار شده است و شاید ربط بین آن با انزال نعمت‌ها این باشد که ایمان به خدا انسان را در معرض رحمت الهی که همان نزول نعمت‌هاست، قرار می‌دهد. (فضل الله، ۱۴۱۹: ج ۲۳، ص ۱۲۶)

رهبر معظم انقلاب درباره‌ی نقش استغفار در امداد الهی می‌فرماید: در این آیه‌ی شریفه، در سوره‌ی مبارکه‌ی آل عمران می‌فرماید: «وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَا ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكَانُوا وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ * وَ مَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ إِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا» (آل عمران، ۱۴۷-۱۴۶)؛ یعنی این کسانی که در میدان جنگ با پیغمبران مجاهدت می‌کردند — که این‌جا ضمناً جهت حرکت پیغمبران هم معلوم می‌شود؛ تصور نشود که پیغمبران در خانه‌ها نشسته بودند، نخیر — در میدان‌های جنگی که پیغمبران می‌رفتند و با دشمنان مبارزه می‌کردند، این ربیون یا ربانیون و خداپرستان دعایشان این بود: «رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ إِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» (آل عمران، ۱۴۷)؛ یعنی رابطه‌ی استغفار با جنگ، با ثبات قدم، با نصرت؛ این است دیگر؛ استغفار این

جور است. اگر انسان به معنای واقعی کلمه از خدای متعال به خاطر خطاها و کوتاهی‌ها و مانند این‌ها طلب مغفرت کند، خدای متعال جواب می‌دهد؛ این، صریح آیه‌ی قرآن است. آن وقت پاسخ خدای متعال به این‌هایی که استغفار کردند و به خدای متعال گفتند که ما را نصرت بده، این بود: «فَاتَّاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ» (آل عمران، ۱۴۹) قبل از آخرت، در دنیا پاسخ این‌ها را داد، به خاطر استغفاری که کرده بودند. پس درس قرآن شد مدد گرفتن از استغفار برای پیروزی در میدان‌های گوناگون؛ یعنی نگاهمان به استغفار این نباشد که مثلاً فقط برای گناهان شخصی و برای شستشوی دل خودمان استغفار کافی است؛ نه، استغفار در میدان‌های ملی، در میدان‌های بزرگ اجتماعی کارکرد دارد، تأثیر دارد و ما را به توفیقات بزرگ می‌رساند.» (بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۴۰۱/۰۱/۲۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50037>)

استغفار علاوه بر جنبه فردی در جامعه نیز اثرات زیادی دارد. استغفار توجه به خدا و رجوع به قدرت لایزال الهی است. وقتی اجتماع افراد متوجه خداوند متعال شود، رجوع خداوند به افراد آن جامعه نیز محقق می‌گردد و امداد الهی نمود آن است.

۷۶-۳) صبر و شکر گزاری

صبر عبارت است از این که انسان در قلب خود استقامتی داشته باشد که بتواند کنترل نظام نفس خود را- که استقامت امر حیات انسانی و جلوگیری از اختلال آن بستگی به آن نظام دارد- در دست بگیرد و نظام درونی خود را از تفرقه و اشتباه فکر و فساد رأی نگه دارد. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۱، ص ۱۰۵)

مرحوم نراقی می‌گوید: صبر ثبات نفس و اطمینان آن است و این که در هنگام مصائب و مشکلات مقاومت کند و آرامش و اطمینان خود را حفظ کند. (نراقی، بی تا: ص ۶۱۴)

خداوند تعالی درباره‌ی نصرت نسبت به انبیا در آیه ی ۳۴ سوره ی انعام می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولًا مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَ أَوْدُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا» خداوند در این آیه نصرت خود به انبیا را نتیجه ی صبر آن‌ها معرفی می‌کند. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۷، ص ۶۳؛ قرائتی، ۱۳۸۳: ج ۳، ص ۲۴۲) مبارزان راه حق از آن جهت که صابرند، محبوب خداوند و خدا محبوب خود را نه در دنیا و نه در آخرت رها نمی‌کند و هر کس که از نصرت خدا برخوردار شود، پیروز می‌شود؛ پس صابران که محبوب الهی هستند، پیروز خواهند بود و این وعده‌ای است که خداوند به رزمندگان صابر می‌دهد و اختصاص به یک امت ندارد و مربوط به همه‌ی امت هاست. (جوادی آملی، ۱۳۷۲: ج ۶، ص ۸۱-۸۲)

آیت الله خامنه ای می‌فرماید: «موسی علیه السلام پیامبر عظیم‌الشان الهی مأمور است که ایام‌الله را به یاد مردم بیاورد. بعد می‌فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ» (ابراهیم، ۵) ایام‌الله آیه‌اند، نشانه‌اند، دلیل راهند. برای چه کسانی؟ برای کسانی که این دو صفت را دارند: صبارند و شکورند. صبار یعنی کسی که سر تا پا استقامت و صبر است، یکسره اهل صبر و استقامت، شکور یعنی آن کسی که نعمت را می‌شناسد و شکرگزاری می‌کند، بعد در آیه‌ی بعد می‌فرماید که حضرت موسی این دستور را عمل کرد: «وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ» (ابراهیم، ۶) به یاد آن‌ها آورد نجاتشان از دست فرعون را، فرعونیان را، از دست قدرت فائقه و غالب ستمگر را که چطور شما را نجات داد؛ این از ایام‌الله است. یکی از نمونه‌های ایام‌الله این است؛ «إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ»؛ آن وقتی که جوامع و انسان‌ها و اقوام از دست قدرت‌های ستمگر نجات پیدا می‌کنند. بعد دنباله‌ی این ندای عمومی پروردگار است، صدای بلند خدا است: «وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ» «تأذّن» یعنی با صدای بلند خدای متعال به همه اعلان می‌کند که «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» (آل عمران، ۷) اگر شکرگزاری کردید، ما آن نعمتی را که به شما دادیم این را روزبه‌روز افزایش خواهیم داد، زیاد می‌کنیم؛ «وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ» (آل عمران، ۷) اما اگر کفران نعمت کردید، وظایف شکر را به جا نیاوردید، آن وقت آن‌جا عذاب الهی است، مشکلات فراوانی است که برای شما پیش خواهد آمد. به مردم می‌گوید که بدانید که خدای متعال ایام‌اللهی دارد، آن ایام‌الله را به شما نصیب خواهد کرد؛ باید شما شکرگزار ایام‌الله باشید. اگر واکنش درست و شاکرانه نشان دادید از آن‌چه که خدای متعال به شما داده است، خدای متعال به شما پیروزی‌های بیشتری را در آینده خواهد داد.»

(خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=44695>)

۳-۸ صداقت

صداقت و راستگویی عامل دیگری برای کسب امداد الهی است. امیرالمؤمنین علیه السلام در جنگ صفین درباره‌ی مسلمانان صدر اسلام چنین می‌فرماید: «فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ صِدْقَنَا أَنْزَلَ بَعْدُونَا الْكِبْتَ وَ أَنْزَلَ عَلَيْنَا النَّصْرَ» (نهج البلاغه، خطبه ۵۶) پس آن‌گاه که خدا، راستی و اخلاص ما را دید، خواری و ذلت را بر دشمنان ما نازل و پیروزی را به ما عنایت فرمود.

کسی که نیت صادقانه داشته باشد و عملش را با اخلاص انجام دهد، توفیقات الهی نیز شامل حال او می‌شود. مغنیه، ۱۳۵۸: ج ۱، ص ۳۰۴) ابن میثم می‌نویسد: منظور این است که خداوند استحقاق و آمادگی آن‌ها را برای صبر و

آیت الله مکارم نیز درباره ی صداقت در این جا می نویسد: عامل اصلی یاری الهی و پیروزی صدق نیت است که انگیزه ی استقامت در برابر دشمن و انضباط کامل و اطاعت بی چون و چرا در برابر رهبری است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۹: ج ۲، ص ۶۳۲)

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «اگر امام عزیز ما به ما یاد می‌داد که به خدا توکل کنیم، اعتماد کنیم، حسن ظن داشته باشیم، تلاش کنیم، و می‌گفت اگر این کار را بکنید، پیروز خواهید شد، این اتفاق افتاد؛ همچنان که در صدر اسلام اتفاق افتاد؛ که امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج‌البلاغه فرمود: «فلما رأى الله صدقنا انزل بعدونا الكبت و انزل علينا النصر». این ملت صدق خود را نشان داد، راستگویی خود را نشان داد؛ وارد میدان شد و در میدان عمل، این فکر و این اندیشه و این مبانی نظری تجربه شد. این را باید شما در تاریخ انقلاب ببینید.» (بیانات در دانشگاه امام حسین علیه‌السلام ، ۱۳۹۲/۰۳/۰۶)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22708>)

٩-٣) جهاد

کلمه ی «جهاد» به معنای به کار بستن تلاش و کوشش در دفع دشمن است و بیشتر بر مدافعه به جنگ اطلاق می‌شود؛ ولی گاهی به طور مجاز توسعه داده می‌شود، به طوری که شامل دفع هر چیزی که ممکن است شری به آدمی برساند، می‌شود. مانند شیطان که آدمی را گمراه می‌سازد و نفس اماره؛ که از این جهاد، تعبیر به جهاد اکبر می‌شود. طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۴، ص ۴۱۱) «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» (عنکبوت، ۶۹)؛ بیشتر مفسران معنای جهاد را در این آیه عام دانسته‌اند. (زحیلی، ۱۴۱۸: ج ۲۱، ص ۴۰؛ طبرسی، ۱۳۷۲: ج ۸، ص ۴۵۸)

آیت الله خامنه ای می فرمایند: «این پیروزی‌ها یکسره محصول جهاد و اخلاص است. آن‌گاه که صدای خدا از حلقوم بندگان خدا به گوش رسید؛ آن‌گاه که همت و نیروی مجاهدان راه حق به میدان آمد؛ و آن‌گاه که مسلمان به عهد و قرار خود با خدا عمل کرد، خدای علیّ قدیر نیز وعده‌ی خود را محقق ساخت و مسیر تاریخ عوض شد: «أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ» (بقره، ۴۰) به پیمانی که با من بسته‌اید وفا کنید، تا من نیز به پیمان شما وفا کنم. «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثْبُتْ أَقْدَامَكُمْ» (محمد، ۷) اگر خدا را یاری کنید، شما را یاری می‌کند و گام هایتان را استوار می‌دارد. (پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۸۷/۰۹/۱۷، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=48210>) جهاد دلاورانه و مظلومانه‌ی شما که

نصرت الهی را به شما ارزانی داشت، بار دیگر ثابت کرد که سلاح‌های مدرن و مرگ‌بار در برابر ایمان و صبر و اخلاص، ناکارآمد است و ملتی که ایمان و جهاد دارد مغلوب سیطره‌ی قدرتهای ستمگر نمی‌شود. شما بار دیگر مصداق این کلام نورانی قرآن شدید: «قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلِيهِمْ رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ» (آل عمران، ۱۳)؛ این اولو الأبصار، امروز توده‌های میلیونی و جوانان غیور و مؤمن در کشورهای منطقه، و سیاسیون سالم، و زمامداران و رهبران مستقل و خردمندند». (پیام تبریک به حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسن نصرالله به مناسبت پیروزی مقاومت اسلامی در جنگ ۳۳ روزه، ۱۳۸۵/۰۵/۲۶).

(<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=221>)

۱۰-۳) تلاش و کوشش و به کار گیری تمام عده و عده

وعده ی خداوند بر این قرار گرفته است که کسانی که با تمام وجود به دنبال کسب عده و عده برای یاری دین خدا هستند، پیروز خواهد نمود. «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (انفال، ۶۰)؛ نصرت خداوند مشروط به آمادگی مادی و معنوی برای جنگ است و این که انسان بدون آن که تلاشی کند، توقع معجزه ای داشته باشد و در جنگ پیروز شود، انتظار بی‌جایی است. (زحیلی، ۱۴۱۸: ج ۹، ص ۳۲۳)

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «هر کس که دنبال یک هدفی باشد و نیرویش را به کار بگیرد، خدا کمکش می‌کند. در کار دنیائی هم باشد، خدای متعال کمک می‌کند؛ «كُلًّا نُمِدَّ هُوَاءَ وَهَؤُلَاءَ» (اسراء، ۲۰)؛ همان کسانی که دنبال دنیا هستند، خدا می‌گوید کمکشان می‌کنیم. اگرچه وقتی مصروف دنیا شدند، دیگر از آخرت نصیبی نخواهند داشت. هم آن‌هایی را که دنبال آخرتند، کمک می‌کنیم، هم آن‌هایی را که دنبال دنیا، یا پول دنیا، یا عیش دنیا، لذت‌های جنسی و امثال این‌ها برایشان توسل و این‌ها نیست. این‌هایی که دنیا، یا مقام دنیا، یا پول دنیا، یا عیش دنیا، لذت‌های جنسی و امثال این‌ها برایشان هدف و غرض و مآل بود، این‌ها هم وقتی که در راه همان هدف خودشان تلاش کردند، خدا کمکشان می‌کند. کمک الهی به این است که وسائل را در اختیارشان می‌گذارد. همت می‌کنند، از این راه می‌روند، هدفشان هم فقط هدف مادی است؛ لذا به آن هدف می‌رسند. البته چون آن‌جانب اصلی را که جانب معنوی و الهی و اخروی است، ندیده گرفتند، آن‌جا ضرر می‌کنند؛ اما در این قسمتی که هدف گرفتند، پیش می‌روند. «كُلًّا نُمِدَّ هُوَاءَ وَهَؤُلَاءَ»؛ ما به همه کمک می‌کنیم؛ این سنت الهی است. هر کس در راه یک مقصودی تلاش کرد، خدای متعال این سنت را قرار داده است

که این تلاش به نتیجه خواهد رسید. این که می بینید بعضی از ملت ها دین و تقوا هم ندارند، اما از زندگی مادی و علی الظاهر مطلوبی برخوردارند، به خاطر آن است که کار دنیا را خوب انجام می دهند؛ منتها این گونه زندگی عاقبت خوشی ندارد و با فساد همراه می شود.» (درس گفتار قرآن کریم روز پانزدهم | سنت امداد الهی، ۱۳۹۱/۰۵/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20601>؛ بیانات در دیدار مدال آوران المپیادهای علمی و اعضای تیم ملی والیبال جوانان، ۱۳۹۸/۰۵/۱۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43188>)

نتیجه قهری جهاد و تلاش رسیدن به هدف و موفقیت است. اگر همراه با نیت خالص و رضای الهی باشد، امداد الهی دو چندان خواهد شد.

۱۱-۳) وحدت و عدم اختلاف

یکی دیگر از عوامل جلب امداد الهی اتحاد و همبستگی امت هاست: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...» (آل عمران، ۱۰۳) و همگی به ریسمان خدا، چنگ زنید، و پراکنده نشوید!

یکی از حربه هایی که دشمنان همیشه به کار می برند تا پیروز شوند و مسلمانان را از بین ببرند، ایجاد اختلاف بین مسلمانان است و در بسیاری از موارد نیز به این وسیله پیروز شده اند. تاریخ نیز این مسئله را به خوبی گوشزد می کند. خداوند در آیه ی ۴۶ سوره ی انفال می فرماید: «وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ»؛ خداوند در این آیه مسلمانان را دعوت به اطاعت از خدا و رسولش می کند و از اختلاف منع می کند؛ بنابراین باید اسباب به دست آوردن اتحاد را فراهم کنند. به عنوان مثال با هم مشورت کنند و اگر به نتیجه نرسیدند، به ولی امر رجوع کنند و اگر تنازع و اختلاف کنند، نتیجه اش ضعف و از بین رفتن نیروی آن ها است. (ابن عاشور، بی تا: ج ۹، ص ۱۲۵-۱۲۴)

رهبر معظم انقلاب می فرمایند: «قطعاً حفظ هوشیاری، وحدت و یکپارچگی مردم و جریان های فلسطینی در خنثی سازی نقشه های شوم دشمن مؤثر بوده، جلب نصرت الهی را به همراه خواهد داشت.» (پاسخ به نامه آقای اسماعیل هنیه رئیس دفتر سیاسی حماس، ۱۳۹۹/۰۴/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=46014>) ما حرفمان با مردم بر مبنای اعتماد متقابل است؛ مردم به این حقیر ضعیف اعتماد کردند، بنده هم به تک تک این ملت

اعتماد دارم؛ به این حرکت عمومی اعتماد دارم؛ معتقدم «يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ» (نهج البلاغه، کلام ۱۲۷)؛ اعتقاد دارم دست خدا است که دارد کار می‌کند.

(بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم السلام ، ۱۳۹۴/۰۱/۲۰ ، [https://farsi.khamenei.ir/speech-](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29415)

وحدت و اجتماع افراد برراه درست و صحیح عزم و اراده جامعه را تقویت می‌نماید و نیروی جمعی را به میدان می‌آورد و امداد الهی را پشتوانه آن جامعه می‌سازد.

نتیجه گیری

سنت های الهی روش‌هایی هستند که خدای متعال، امور عالم و آدم را بر پایه ی آن تدبیر و اداره می‌کند. یکی از سنن الهی سنت امداد الهی است. پیشرفت در جهان بینی الهی، پیشرفت همه جانبه و بر اساس موفقیت جمعی است. اگر امداد الهی شامل حال جامعه‌ای شود، چون خدا کانون قدرت و عزت است، موفقیت آن جامعه حتمی است. ایمان، همراه با بصیرت و عمل صالح و انجام وظایف و سعی و تلاش برای رسیدن به هدف و در نهایت توکل بر خدا زمینه‌های اصلی یاری خداوند و موفقیت جامعه است. توکل و توجه به خدا در کنار همت و تلاش افراد، اراده مضاعفی در جامعه اسلامی به سوی تحقق اهداف پدید می‌آورد. جهاد و به کار گیری همه‌ی امکانات، صداقت، صبر و شکرگزاری، از دیگر عوامل امداد الهی است. استغفار و رجوع جامعه به خدا، سبب استقامت یک جامعه و یاری الهی می‌گردد. وحدت و عدم اختلاف، نیروی جمعی جامعه را منسجم می‌سازد و سبب جلب نصرت الهی می‌شود. بنابراین جامعه‌ای که جهان بینی الهی داشته باشد، و در جهت رسیدن به آرمان‌هایش تلاش کند، خداوند متعال به یاری آن جامعه می‌آید و پیروز می‌گردد.

کتابنامه

- قرآن کریم
 - نهج البلاغه
۱. ابن عاشور، محمد بن طاهر، بی تا، التحرير و التنویر، بدون ذکر سایر مشخصات
 ۲. بحرانی، میثم بن علی بن میثم، ۱۳۷۵، ترجمه شرح نهج البلاغه (ابن میثم)، ج ۲، قربانعلی محمدی مقدم، مشهد، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، اول
 ۳. جوادی آملی، عبد الله، ۱۳۷۲، تفسیر موضوعی قرآن مجید (سیره انبیا)، بی جا، مرکز نشر فرهنگی رجاء، اول
 ۴. خامنه ای، سید علی، ۱۳۹۶، بیان قرآن (تفسیر سوره براءت)، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، اول

۵. خامنه ای، سید علی، ۱۳۹۹، بیان قرآن (تفسیر سوره تغابن)، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، اول
۶. خامنه ای، سید علی، دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی خامنه ای: www.farsi.khamenei.ir
۷. زحیلی، وهبه بن مصطفى، ۱۴۱۸، التفسیر المنیر فی العقیدة و الشریعة و المنهج ، بیروت، دمشق، دار الفکر المعاصر ، دوم
۸. صلح میرزایی، سعید، ۱۴۰۰، جهاد تبیین در اندیشه های آیت الله العظمی خامنه ای (مد ظله العالی)، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، اول
۹. طباطبایی، سید محمد حسین، ۱۴۱۷، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، پنجم
۱۰. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۳۷۲، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات ناصر خسرو، سوم
۱۱. طریحی، فخر الدین، ۱۴۱۶، مجمع البحرین، تهران، کتاب فروشی رضوی، سوم
۱۲. طوسی، محمد بن حسن، بی تا، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی چا
۱۳. عمید، حسن، ۱۳۸۹، فرهنگ فارسی عمید، تهران، راه رشد، اول
۱۴. فضل الله، سید محمد حسین، ۱۴۱۹، تفسیر من وحی القرآن، بیروت، دار الملائک للطباعة و النشر ، دوم
۱۵. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ۱۳۸۳، تهران، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، یازدهم
۱۶. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ۱۴۱۲، تهران، دارالکتب الاسلامیة، ششم
۱۷. مجلسی، محمد تقی، ۱۴۰۶، روضه المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه، قم، مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانبور، دوم
۱۸. مجلسی، محمد باقر، ۱۴۰۴، بحار الانوار، لبنان، مؤسسه ی الوفاء بیروت.
۱۹. مراغی، احمد بن مصطفی، بی تا، تفسیر المراغی، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۲۰. مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۷۸، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم، شرکت چاپ و نشر بین الملل سازمان تبلیغات اسلامی.
۲۱. مصطفوی، حسن، ۱۳۶۰، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
۲۲. مغنیه، محمد جواد، ۱۴۲۴، تفسیر الکاشف، تهران، دار الکتب الإسلامیة.
۲۳. مغنیه، محمد جواد، ۱۳۵۸، فی ظلال نهج البلاغة، بیروت، دارالعلم للملایین.
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۹، پیام امام شرح تازه و جامع بر نهج البلاغه، تهران، دارالکتب الاسلامیة.
۲۵. نراقی، ملا احمد، بی چا، معراج السعاده، سازمان انتشارات جاویدان.